

SUCHÁNEK, Drahomír: *Ius exclusivae: Právo exkluzivity při papežských volbách.* Praha : Aleš Skřivan ml., 2012, 270 s.

Problematika pápežských volieb patrí nepochybne medzi atraktívne témy interdisciplinárneho vedeckého diskurzu, pričom sa dotýka predovšetkým takých odborov, akými sú kánonické právo, cirkevné dejiny, teológia či politológia. Prienikom prvých dvoch spomínaných disciplín je charakteristická monografia historika medzinárodných vzťahov a katolíckeho teológa Drahomíra Suchánka, ktorý pedagogicky pôsobí na Univerzite Karlovej v Prahe a Západočeskej univerzite v Plzni. Venuje sa v nej problematike tzv. *ius exclusivae*, teda právu veta hláv niekdajších európskych monarchií v procese výberu hlavy katolíckej cirkvi. Ide o tému v českom i slovenskom jazykovom prostredí doposiaľ neprebádanú, pričom jej výskum nie je bežný ani v iných jazykových prostrediach, svetové jazyky nevynímajúc. O to viac je zaujímavý nielen titul ako taký, ale aj spôsob, akým ho autor dokázal spracovať.

Na priestore porporčne rozčlenených troch kapitol je prehľadným spôsobom opísaný historický vývoj pápežských volieb, ktoré postupne dostali podobu tzv. konkláve (uzavretá a od ostatného sveta oddelená skupina kardinálov oprávnená voliť hlavu katolíckej cirkvi), ďalej rozbor ústredných dokumentov, ktoré tieto voľby v priebehu stáročí upravovali (najmä dekrét *In nomine Domini* Mikuláša II., konštitúcia *Licet de vitanda discordia* Alexandara III. a konštitúcia *Ubi periculum* Gregora X.) a napokon je rozsiahly priestor venovaný historickej a právnickej analýze samotného *ius exclusivae*. Toto tzv. právo exkluzivity, resp. veta panovníka spočívalo v nepriamom zásahu svetskej moci do procesu výberu pápeža. V praxi mali totiž panovníci – z ktorých sa postupne vyčlenili španielsky a francúzsky kráľ a rímsko-nemecký, neskôr rakúsky cisár – eminentný záujem na tom, aby bol vybraný pontifik, ktorý by konvenoval ich politickým a strategickým záujmom. Keďže časom sa z týchto volieb stalo relatívne uzavreté rozhodovacie personálne teleso kardinálov – najvyššie postavených hierarchov katolíckej cirkvi –, bolo pomerne komplikované určiť konkrétnu osobu, ktorú by si na pápežskom stolci panovníci predstavovali. Navyše, pápežské a koncilové dokumenty sa postupne usilovali čo najviac eliminovať prvok svetských zásahov a vplyvov do tohto procesu a zaviazať konklávistov, aby rozhodovali

výlučne podľa vlastného svedomia, vyberajúc osobu, ktorá podľa nich najlepšie zodpovedá potrebám cirkvi. Vzhľadom na zúžený vplyv panovníkov na konkláve sa vyvinulo „právo“ vetovať toho-ktorého kandidáta, ktorý konkrétnemu vládárovi príliš alebo vôbec nevyhovoval. Diaľo sa tak zvyčajne prostredníctvom vopred určeného, tzv. korunného kardinála, povereného predniesť panovnícke veto vo vhodnej chvíli. Argument hľadať osobu zodpovedajúcu potrebám cirkvi bol mimoriadne vážny, čo sa ukázalo na jeho rozličných interpretáciách. Takáto osoba totiž nemusela disponovať výlučne adekvátnymi morálnymi, intelektuálnymi a duchovnými kvalitami, ale mala skôr vhodne zapadať do „mocenských konštelácií“ svojej doby, t. j. udržiavať priateľské styky so svetskými vládržmi a do istej miery byť aj poplatná ich politickým záujmom a plánom.

Prirodzený vývoj cirkevno-právnych noriem postupne vytlačal a marginalizoval takýto typ svetských intervencií, keďže sa javil ako neadekvátny a ohrozujúci autonómiu a slobodu katolíckej cirkvi. Za vyvrcholenie vývoja používania tohto sporného práva a zároveň za jeho historicky posledné uplatnenie je právom považované konkláve z roku 1903, z ktorého napokon vzišiel dnes už kanonizovaný svätý Pius X. Práve neblahá skúsenosť s inštitútom, ktorý už v tom čase okrem cisárskeho Rakúska pokladal zvyšok vyspelého sveta za mŕtvy, podnietila Giuseppe Sarta (občianske meno Pia X.), aby s konečnou platnosťou *ius exclusivae* zakázal prostredníctvom svojej konštitúcie *Commissum nobis* z 20. januára 1904.

Ius exclusivae síce bolo inštitútom nepravidelne aplikovaným pri výbere nového pápeža, no nikdy nebolo formálne začlenené do právneho poriadku katolíckej cirkvi. Spočiatku išlo o neformálny a relatívne všeobecne akceptovaný akt, neskôr prevažne už o trpenú formu zásahu svetských vládržov, ktorou cirkev „vyjadrovala vďačnosť za pomoc pri obnove Cirkevneho štátu a udržanie spoločenského poriadku“ (s. 177). Z ich strany sa argumentovalo akýmsi „nárokom“ na ochranu nad katolíckou cirkvou, ktorá (ochrana) mala zakladať takéto právo (panovník ako tzv. *advocatus ecclesiae Romanae*), prípadne išlo o zmluvu *sui generis* uzavretú (prevažne implicitne) medzi panovníkom a kardinálskym kolégiom (zmluvná teória). Neskôr, najmä v 19. storočí, sa právni teoretici v súvislosti s *ius exclusivae* odvolávali na zvykové právo/právnu obyčaj,

ktorú cirkev tolerovala a priamo nezakazovala. Medzi argumentačné teórie patrí aj privilegium, ktoré však nikdy nebolo formulované *expressis verbis* a navyše bolo v zjavnom rozpore s „duchom“ pápežských dokumentov a ich smerovania, zameraných na potlačanie akýchkoľvek cudzorodých prvkov a vonkajších zásahov do procesu výberu pápeža. Ako správne autor upozorňuje, nemohlo ísť tak celkom ani o dišpenz, ktorý z právneho hľadiska vyjadruje výnimku zo zákona v prípade, pokiaľ by zákon spôsobil značnú ujmu. Nezachovanie dobrých vzťahov medzi cirkvou a konkrétnym štátom síce možno do istej miery považovať za ujmu, ťažko ho však možno spájať s duchovným prospechom adresáta dišpenzu (pozri s. 173).

Je nutné konštatovať, že samotná problematika je mimoriadne náročná a vzhľadom na absenciu potrebnej sekundárnej literatúry predstavovala veľkú výzvu. Autor tejto výzve čelil s úspechom a výskumu sa zhostil brilantne a s vedeckou poctivosťou. Musel sa vyrovnáť jednak s už spomenutým deficitom relevantných zdrojov a tiež s množstvom parciálnych právnických problémov. Prvý problém pokryl čerpaním z prác najmä nemecky píšucich autorov a vlastným bádáním v Tajnom vatikánskom archíve. Juristickú komplikovanosť úspešne vyriešil v tretej kapitole, v ktorej predložil a analyzoval všetky teórie *ius exclusivae*, ktoré sa v priebehu času objavili na jeho obhajobu alebo objasňovali jeho ukotvenie v konklávnej praxi. Ide o už spomínané zmluvné teórie, teórie používajúce patronát panovníkov nad cirkvou, privilegium, prípadne dišpenz, ďalej *ius exclusivae* ako pokračovanie cisárskeho práva schvaľovať pápežskú voľbu z prvých kresťanských storočí, nominačné právo (ktorého vhodnou ilustráciou je známy boj o investitúru vyvrcholivší slávnym Wormským konkordátom), prezentačná teória (právo cisárov zasahovať do výberu pontifika vzhľadom na majetkové a právne zaistenie cirkvi cisárom), teória prirodzeného práva, teória panovníckeho „priania“ či „želania“ (ktorá nemusela byť chápaná ako explicitný a vynútiteľný pokyn panovníka) a teória vydržania založená na súkromnoprávnom základe.

Výpovednú a vedeckú hodnotu diela zvyšujú vybrané pramenné materiály v latinčine a taliančine nachádzajúce sa v prílohách. Drobná výhrada smeruje práv k pôvodnému jazyku, v ktorom sú uvedené. Vzhľadom na to, že možno predpokladať, že o knihu budú mať záujem

aj čitatelia neznalí týchto jazykov, bolo by osožné uviesť aj ich český preklad. Bez ohľadu na túto pripomienku, monografiu Drahomíra Suchánka vďaka jej charakteru a kvalite spracovania rozhodne patrí popredné miesto v literatúre zaoberajúcej sa cirkevnými dejinami či kánonickým právom. Napriek náročnosti skúmanej látky je písaná prehľadne a zrozumiteľným spôsobom, čo prirodzene rozširuje jej čitateľský potenciál za horizont reprezentantov vedeckej obce. Vzhľadom na jej kvality ostáva len dúfať, že bude preložená do niektorého zo svetových jazykov, aby sa tak „tajomná“ téma *ius exclusivae* priblížila aj iným, než len českým a slovenským čitateľom a čitateľkám.

Marián Sekerák